

«Полтавський вісник» і незалежність: як це було 30 років тому

У ці серпневі дні 30 років тому після невдалої спроби заколоту та державного перевороту Україна зрештою здобула свою довгоочікувану незалежність. Годі й намагатися описати ті почуття та емоції, які пережили люди, спостерігаючи протягом кількох днів за стрімким розвитком подій у країні. Пропонуємо нашим читачам поринути з нами в атмосферу серпня 1991 року та дізнатися про історію становлення нашої незалежності безпосередньо зі сторінок «Полтавського вісника».

Три дні, що потрясли світ... і Полтаву

Тривога. Щевчора вона краяла наші душі. Що сталося в Москві, де президент Горбачов, чим обернеться путч для країни, для всіх нас?! Глибокий стрес, почуття обурення і протесту кинули нас, журналістів, до людей: а що думають полтавці про замах на демократію, президента, на честь і гідність країни! Замах, який вчинила купка політичних авантюристів, знехтувавши законами, не спитавши волі народу, народних депутатів. Друкуємо інтерв'ю, взяті 19 і 20 серпня журналістами Юрієм Антиповичем, Володимиром Денисенком, Ганною Денисенко, і подаємо хроніку політичного життя Полтави в ці дні.

Т. Денисенко, депутат Київської райради народних депутатів:

– Сталося те, чого слід було сподіватися і у ймовірність чого ми так не хотіли вірити. Не маю жодних сумнівів щодо оцінки сьогоденних подій: це авантюра – небезпечна, антиконституційна. Це змова, державний переворот, путч, називайте, як хочете, суть та сама. Нам судилося стати свідками і жертвами відчайдушної цинічної спроби реанімувати тоталітарну систему.

Тим, хто сприйняв новоутворення під назвою Державний комітет з надзвичайного стану (ДКНС) бурхливим виявом радості, хотіла б порадити проаналізувати найпростіше. Якщо таку наругу можна вчинити над президентом, людиною, наділеною найвищою владою в країні, то що тоді дозволено робити і чинити з кожним із нас?!

І все ж я вірю в силу демократії, що міцніє, яка не дасть підкосити себе, зм'яяти танками. Жду гідної поведінки від керівників Верховної Ради України і молю Бога, аби не допустив нової крові на нашій багатостраждальній землі.

19 серпня 1991

А. Коломієць, учасник Великої Вітчизняної війни, пенсіонер:

– Звичайно, криза в країні вихлюпується через край. Однак чи виведе нас з неї Державний комітет з надзвичайного стану, не впевнений. Зрештою і в минулому кожне нове керівництво заявляло, що воно прагне добра народу, приймало програми, давало обіцянки. Минав час, а зрушення рідко приходили. Як собі хочете, а я за порядок. І хотів би бачити біля державного керма саме тих, хто вмів і хоче навести його скрізь і всіма засобами. Чи діждемося кращих змін?

20 серпня 1991

А. Посух, фрезерувальник експериментального заводу «Динамо»:

– Я не юрист і не стану давати правову оцінку ініціаторам того, що сталося в Москві в ніч на 19 серпня. Свого часу, думаю, це зробить правосуддя. І все ж, неупереджено дивлячись на речі, не побоююсь назвати скоєне беззаконням. І так думаю не тільки я. З ким з товаришів по роботі не довелося говорити в ці дні, люди засуджують змовників. Можливо, мені дорікнуть у різкості суджень. Але як спокійно реагувати, коли йде наступ на демократичні завоювання

перебудови, заборонено діяльність партії і рухів, закрито інакомислячі газети? Хіба можна на цьому фоні всерйоз сприймати заяви ДКНС про те, що його мета – захистити демократію і права людини в СРСР? Лицесмірство!

Події в Москві тривожать тим більше, що я переконаний прихильник державної незалежності України, інших республік Союзу, чого, здається, ніяк не поділяють члени ДКНС. Принаймні я так розумію їхні дії і постанови. Гірко, дуже гірко від цих думок. Звертаюся до всіх, кому дорога земля наша: зробимо все, аби не допустити безпардонного втручання реакційних сил у справи суверенної України. Не допустимо путчу, підтримаємо законно обрані органи влади.

20 серпня 1991

Враховуючи антидержавну й антинародну роль Політбюро ЦК КПРС у московських подіях 19–21 серпня, звертаємося до рядових комуністів Полтавської області й України із закликом провести на місцях партійні збори, на яких прийняти рішення про відмежування Компартії України від КПРС, створення незалежної Компартії. В іншому випадку – саморозпуститися, майно націоналізувати.

Валентина Калашникова, Ігор Коломієць, Віталій Покась

У міськвиконкомі відбулася нарада керівників підприємств, установ і організацій, відділів і управлінь виконкому, представників Полтавського гарнізону та міськвідділу внутрішніх справ.

Ішлося про ситуацію в країні, наголошувалося на необхідності зберегти витримку, не допускати збоїв трудового ритму в місті, вживати необхідних заходів для підтримання правопорядку. Особливо було підкреслено, що в цей час не можна терпіти розлябаності, падіння дисци-

пліни. Потрібно докласти всіх зусиль, аби надійно підготуватися до роботи в зимовий період, виправити становище із заготівлею картоплі та овочів.

20 серпня 1991
(№34 за 23–29 серпня 1991)

Акт

Виходячи зі смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною у зв'язку з державним переворотом у СРСР 19 серпня 1991 року,

– Продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні;

– Виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами;

– Здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки, урочисто

Проголошує

Незалежність України та створення самостійної української держави – України. Територія України є неподільною і недоторканою. Віднині на території України мають чинність винятково Конституція і закони України. Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення.

Верховна Рада України
24 серпня 1991

Постанова Верховної Ради Української РСР Про проголошення незалежності України

Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки постановляє:

Проголосити 24 серпня 1991 року Україну незалежною демократичною державою. З моменту проголошення незалежності чинними на території України є тільки її Конституція, закони, постанови Уряду та інші акти законодавства республіки. 1 грудня 1991 року провести республікан-

ський референдум на підтвердження акта проголошення незалежності.

Голова Верховної Ради Української РСР Л. Кравчук
24 серпня 1991 року

Відкритий лист Полтавській обласній раді народних депутатів Копія: Верховній Раді України, Голові Верховної Ради т. Кравчуку Л.М.

Події 19–21 серпня 1991 року ще раз підтвердили намагання обласних надбань перебудови, спалюючи законно обрану народом владу, реставрувати командно-адміністративну тоталітарну систему. Відповідні розпорядження про підтримку наказів ДКНС органами влади на місцях невизначеність ще й на сьогодні позиції обласної Ради та облвиконкому поглиблює стан громадсько-політичної та економічної кризи в місті.

Враховуючи складність ситуації, рішення позачергової сесії Полтавської міської, Олександрівської, Київської та Ленінської районних Рад народних депутатів, ігнорування облвиконкомом висунутих раніше вимог міської Ради щодо недопустимості призначення на посади керівників органів виконавчої влади області осіб, які скомпрометували себе перед містом, зловживали службовим становищем, змагаємо реалізації справедливих вимог депутатського корпусу міста – негайної відставки всіх керівників апарату облвиконкому, що входять до складу виборного виконавчого органу обласної Ради народних депутатів.

Враховуючи необхідність функціонування господарства області в цей період до рішення сесії обласної Ради народних депутатів пропонуємо виконання обов'язків голови облвиконкому покласти на першого заступника по агропромислому комплексу т. Шапрана В.М.

Депутати міської Ради А. Кукоба та інші

«Вирішили стояти до кінця»

19 серпня після жакливого звістки, яку передали радіо і телебачення, ми зустрілися з Анатолієм Кукобою: що маємо робити? Як поставитися до заяви самообраного ДКНС? Наскільки об'єктивна інформація про хворобу Михайла Горбачова?

Дика звістка про переворот у Москві нас, як і всіх радянських людей, захопила зненацька, скувала свідомість, посяла сумніви. Проте логіка підказувала: народ обманюють. Було зрозуміло і те, що в Полтаві невдовзі диктуватиме волю своя, доморощена «хунта», передусім деякі керівники обкому партії. І я, і Анатолій Кукоба, ждали гіршого, знаючи різко негативне ставлення до нас з боку керівної верхівки обкому.

Видам таємницю: мені ввечері за телефоном назнав незнайомец: «Є рішення ізолювати вас. Готуйтеся». Можете уявити собі мій стан. Не кращий він був і в Кукобі. Незважаючи на це, ми одразу вирішили утримуватися від будь-яких заяв та дій на підтримку путчистів. Як сказав Леонід Кравчук на останній прес-конференції, це теж була принципова позиція.

З інтерв'ю народного депутата України Василя Степенка (№35 за 30 серпня-5 вересня 1991)

«Я слухав Кравчука»

30 серпня весь особовий склад Управління Комітету держбезпеки по Полтавській області – а це 169 чоловік – припинив своє членство у КПРС. Парторганізація управління оголосила про саморозпуск. Перед чекістами стояв вибір: або робота в органах, або членство в партії. Усі вони вибрали роботу. «Нам набридла потрійна підпорядкованість: партії, союзному Комітету і республіканському. Тому ми з радістю прийняли звістку про департизацію органів і проголошення незалежності України», – сказав начальник управління П.Долот.

Саме в п'ятницю, 30 серпня, прийняв він у своєму кабінеті членів тимчасової комісії міськради з виявлення дій посадових осіб під час заколоту 19–21 серпня, а з ними і групу журналістів.

Членів комісії насамперед, звісно, цікавила позиція чекістів області в ці дні. Перша шифровка з центру прийшла 19 серпня лише о 12 годині. Вона містила вказівку привести особовий склад у підвищену бойову готовність. Підписав її особисто Крючков. Усьому особовому складу належало видати табельну зброю, усіх відкликати з відпусток, видати письмове розпорядження уповноваженим і районам. «Нічого цього ми не робили», – сказав П.Долот. – Хто був у відпустці, так і залишився. Правда, під вечір ми все ж шифровкою доповіли в центр про виконання розпорядження. Знаю, якби перемогли путчисти, ця маленька брехня виплила б і мені особисто довелось б неволодко. Та вже майже на той час я мав розмову з колегами в інших областях, з республіканським комітетом. Стало зрозуміло: нас штовхають на авантюру. О 19 години надійшла шифровка з Києва з підписом голови республіканського комітету Голушка. У ній жодним словом не згадувався ДКНС, зате трічі наголошувалося на необхідності дотримуватись Конституції України і чинного законодавства республіки. Близько 20-ї я додзвонився до міністра України у справах держбезпеки і озброєнь Марчука (до речі, колишнього шефа полтавського УКДБ). Він був спокійний. «Виступ Кравчука по телебаченню слухав?» – «Так» – «Усе зрозумів?» – «Ніби зрозумів» – «Тоді знаєш, як діяти?»

Далі працівники КДБ розповіли про свої дії після придушення путчу. Насамперед було знято всі 19 апаратів спецзв'язку, так звані «вертушки», котрі стояли в кабінетах секретарів обкому й міськкому партії. Потім разом з керівниками обласного управління внутрішніх справ чекісти опечатали кабінети секретарів обкому партії. Було це 26 серпня. Долоту довелося особисто попросити з кабінету першого секретаря обкому М'якоту. Сприйняв той це спокійно, пожурився лишень, що ніде буде виконувати депутатські обов'язки

Олександр Бородай

Український національний – на щоглу!

Згідно з рішенням позачергової сесії міської Ради народних депутатів від 26 серпня 1991 року, відгукуючись на численні побажання жителів міста, громадських організацій, демократичних партій, у неділю, 8 вересня, о 18.00 відбудеться урочисте підняття українського національного прапора. Місце проведення урочистостей – сквер біля кінотеатру ім.І.П.Котляревського.

(№36 за 6–12 вересня 1991)